

היבטים לשוניים בפרשת במדבר תשא

דקדוקי קריאה בפרשת במדבר בהפטרות מחר חודש ובראשון של נשוא

א ז לַיהוָה: הַלֹּמֶ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת ה"ו"ד שהיא אינה מנוקדת כלל
א ח לַיִשְׁשָׁכָר: יש לקרא לַיִשְׁכָּר וכן בכל מקום, וכבר דובר על זה בפרשת ויצא ובוישלח
א י פְּדָה צֹר: ה"ה"א נחה ואינה נקראת, קרא: פְּדָצֹר
א יד אֶלִּי־סָף: הַלֹּמֶ"ד בשווא נח, יש לקרוא 'אל-יסף'
א יח וַיִּתְּלֶדּוּ: געיה ב"ו"ד והלֹמֶ"ד בשווא נח¹
א כא שֵׁשֶׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: יש להאזין את קריאת התיבה המוטעמת בטפחא
להסמיכה לתביר ולהדגיש בכך ששם עיקר ההפסק²
א מז וְהַלֹּיִם: הַלֹּמֶ"ד בשווא נח. הַתְּפָקְדוֹ: ה"ה"א בקמץ קטן, כן הדבר בהמשך ב לג, הפ"א בקמץ רחב
והק"ף בשוא נע
ב יד בֶּן־רְעוּאֵל: בתחילת הפרשה הופיע 'רְעוּאֵל' בדל"ת במקום ברי"ש בחנוכת הנשיאים (סוף נשא)
ובמסע המחנות (י כ) שוב בדל"ת
ב טז וַיִּשְׁנִים: ה"ו"ד בחירק ובדגש חזק
ב כד וַשְׁמֹנֶת־אֲלָפִים: העמדה קלה במ"ם בגלל הגעיה שם
ב לא לְמַחְנֵה דָן: טעם נסוג אחור למ"ם
ב יב וְהָיוּ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
ג ב בְּנֵי־אַהֲרֹן: געיה בב"ת!
ג ג הַמִּשְׁחִים: המ"ם דגושה כדן אחרי ה"א הידיעה, ולכן היא בשוא נע אין כאן מִפְעֵל או מִפּוֹעֵל להרפות
את המ"ם
ג ו וְהַעֲמַדְתָּ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת הע"ן החטופה, הדל"ת בשוא נח
ג יב וְהָיוּ לִי: טעם נסוג אחור לה"א
ג כז הַעֲמַרְמִל: ה"ה"א בפתח לא בקמץ. הַעֲזִיאֵלִי: ה"ה"א בקמץ לא בסגול ה"א הידיעה סגולה רק לפני
גרונית בקמץ רחב לא קמץ חטוף (קטן), הע"ן בקמץ קטן, לא בקיבוץ
ג לו וְעַמְדָּיו וְאֲדָנָיו: ו"ו החיבור, לפני פתח בשוא, לפני חטף פתח בפתח
ג מ אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם: טעם טפחא בתיבת אֶת
ג מא בְּבִהְמָת: ב"ת ראשונה בשווא ולא בחירק
ד ג כָּל־בָּא: 'בא' ולא 'הבא', מקרה יחיד שבו אין ה"א הידיעה לפני התיבה 'בא'
ד ו וְשָׁמוֹ: במלרע וכן הדבר גם בהמשך
ד ז קִשּׁוֹת: ש"ן שמאלית
ד טו וְלֹא־יִגְעוּ: גימ"ל בדגש חזק והשווא נע
ד יט וְחָיו: במלרע

הפטרות מחר חדש שמואל א כ יח-מב:

מלים ש'ו' ההיפוך לעתיד הפכה אותן למלרע: וְשִׁלְשֶׁת וּבֹאֶת וַיִּשְׁבֶּת

יח וַנִּפְקְדֶת: מלעיל ובזקף גדול³

¹ עפ"י מסורת התימנים יש בגעיה ב"ו"ד כדי להניע את השווא שלאחריה

² הרבה פסוקים במקרא המציינים מספר כלשהו באלפים, מוטעם דרגא-תביר-טפחא-מרכא-ס"פ. כבר ציינו בעבר את הבעיה המתעוררת בקריאת צירוף זה של טעמים, בעיקר בקרב האשכנזים, כאשר התביר הוא בעל משקל מוזיקאלי משמעותי יותר מזה של הטפחא למרות שזו מפסיק בעל דרגה גבוהה יותר מזו של התביר, כך שעלול להשתמע כאילו כתוב 'שישה וארבעים, אלף וחמש מאות 1,546 ~ 'במקום 'שישה וארבעים אלף, וחמש מאות' = 46500

³ שלא כמו בדפוסים רבים בהם הטעימו במלרע ובדרבן (מתיגה-זקף)

כ צָדָה: מלרע אך ללא מפיק בה"א. לְמַטְרָה: הלמ"ד בשווא ולא בפתח
 כא לָךְ מִצָּא אֶת-הַחֲצִים: טעם טפחא בתיבת לָךְ. קָחְנוּ | וּבָאָה: יש פסק בין המילים
 כב וְהִלָּאָה: שווא נח לאחר קמץ רחב (תנועה גדולה). שִׁלַּחְךָ: געיה בשי"ן ולא בלמ"ד
 כט אֶמְלִטָּה נָא: טעם נסוג אחור למ"ם
 ל בִּיהוֹנָתָן: הב"ת בחירק, אין ניקוד תחת הי"ד. לְבָשֶׁתְךָ: הב"ת בקמץ קטן
 לא כִּי כָל-הַיָּמִים: טעם מונח בתיבה כִּי בלבד ואין לצרף לה את התיבה הבאה אחריה
 לג וַיִּטֵּל: במלעיל. כִּי-כָלָה הָיָא: טעם נסוג אחור לכ"ף השנייה
 ראשון של נשוא:
 ד כג לְצַבָּא: הב"ת רפויה

הרב עמרם איזנשטיין נר"ו ביאור שינוי פיסוק הטעמים במניני בני ישראל

[א-מו] וַיְהִיו כָּל-הַפְּקָדִים שֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:
[ב-לב] אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל-פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֶה לְצַבָּאתָם שֵׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת
 אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:
 הנה בפסוק הראשון, האלפים התחברו לתחילת הפסוק 'וַיְהִיו כָּל הַפְּקָדִים', ואילו המאות נכתבו
 אח"כ.

ואילו בפסוק השני, לא נתחברו האלפים לבדם לִכְל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֶה לְצַבָּאתָם, אלא זה מחובר
 עם המאות.

א"ה. כלל שנשנה אצלנו כמה פעמים. מנהג הטעמים לרוב הוא לכלול את חצי המשפט העיקרי
 בחלק שלפני האתנח. כלומר לחצות את הפסוק בחלק העיקרי, ולא בפתיחה.
 וַיְהִיו כָּל הַפְּקָדִים [חלק המבוא] שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים [נקודת החצייה] וַחֲמִשׁ מֵאוֹת
 וַחֲמִשִּׁים; בפסוק השני האתנח 'במקום הנכון' כלומר במבוא לְבֵית אֲבֹתָם. גם החלק הבא נעצר
 במבוא השני לְצַבָּאתָם, כאן יכלה החלוקה לעצור במאות האלפים או באלפים הבודדים, החלוקה
 עצרה אחרי האלפים. יכלה להיות חלוקה של משנים ושלישים⁴, אבל בכל אופן מקום הטיפחא
 לקראת סוף הפסוק. הטעמת אֶלֶף בשליש ואחריו אֲלָפִים במשנה אינה נראית סבירה. כי אז נראה
 שעיקר ההפרדה היא בין חמש מאות לחמשים.

ונראה לבאר שטעם החילוק הוא: שבמנין הראשון היה בעיקר צריך לדעת את מנין האלפים,
 ואילו ידיעת המאות והעשרות הוא פחות עיקר, ולכן צירפו את עיקר המנין לויחיו כל
 הפקודים, ואח"כ השלימו את המספר המדויק.

משא"כ במנין השני, הרי ביאר המלבי"ם (בפרק ב פסוק ב) שענינו היה להודיע שלא נחסר
 אפי' אחד מישראל בין המנין הראשון והשני. וא"כ יוצא שהדקדוק של העשרות והמאות הוא
 מעיקר המנין, ולכן אין לצרף את 'כל פקודי המחנות לצבאותם שש מאות אלף ושלשת אלפים'
 ללא המאות.

א"ה. מהראוי להעתיק את לשון הרב מלבי"ם.

אִישׁ עַל דָּגְלוֹ (במדבר ב, ב), אחר שגמר המנין התחיל לסדר את הדגלים, ואז נמנו שנית כמה
 יעלה לכל דגל, כי כבר עברו ימים מאחד לחדש השני שהתחיל המנין ובדרך הטבע ימותו
 מהם אנשים בימים שבינתיים, ונמנו שנית להראות נסי ה' ונפלאותיו שגם עתה אחר המנין

⁴ א"ה. הטעמים כידוע מתחלקים לארבע דרגות הפסקה. האתנח והסילוק הם קיסרים, כלומר גדולים ביותר; הזקף
 והטיפחא הם מלכים דרגה שנייה בכוח החלוקה; הרביע והפשטא הם משנים; הגרש (גם גרשיים) והפזר שלשים;
 דרגת הפסקה פחותה. ניתנו כאן דוגמאות בודדות. שש-מאות אֶלֶף [משנה, מפסיק פחות מהמפסיק שאחריו במלה
 אלפים] וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים [מלך, מפסיק יותר מהמפסיק שאחריו במלה מאות] וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים:

לא נפקד מהם איש במשך ימים אלה ונתקיים שנית מ"ש ולא יחיה בהם נגף בפקד אתם (שמות
ה, יב). ע"כ הרב מלבי"ם.

א"ה. מסתבר שההתארגנות לדגלים לא נעשתה ביום של המניין. אבל נחזי אנן, בפרשת
בהעלותך אחרי ציווי החצוצרות נאמר וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַּעֲשָׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה
הָעֵנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת (במדבר י, יא)... וַיִּסַּע דָּגֶל מַחֲנֶה בְנֵי יְהוּדָה (פס' יד)... המניין החל הקהילו בַּאֲחֶד
לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי (במדבר א, יח). ותוך פחות משלושה שבועות כבר נסעו. מניין שנעשה כאן מניין נוסף?
ומה שגם במנין הראשון לא הפסיקו באלפים במנין כל שבט ושבט, היינו משום שמנין המאות
של כל השבטים הוצרכו כדי להגיע לסך הכולל של האלפים, שהרי בלי המאות הללו לא היינו
מגיעים ל-603,000.

וכן יש לבאר בשינוי הטעמים בפרשת פינחס **[כו-ז]** אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיְהִינוּ פְּקָדֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה וָאַרְבָּעִים אֱלֹף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: **[לד]** אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקָדֵיהֶם שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים
אֱלֹף וּשְׁבַע מֵאוֹת: **[מא]** אֵלֶּה בְנֵי-בְנִימֵן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֱלֹף וּשְׁנַיִם
מֵאוֹת: **[נ]** אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אֱלֹף וָאַרְבַּע מֵאוֹת:
א"ה. לפני שנראה את הסבר ידידנו נר"ו, יש לציין שרק בשבט ראובן חציית הקטע שאחרי
האתנה היא במלה אלה, בשאר החצייה העיקרית היא במלה ופקדיהם.

הטעם שבשבט ראובן נצטרפו האלפים ל'ויהיו פקודיהם', ואילו המאות והעשרות נכתבו לבדם
כתוספת. היינו משום שהעודף על האלפים בשבט ראובן הוא 30, וזה נשאר עודף על האלפים
גם בסוף המנין, כדכתיב **[נא]** אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָש-מֵאוֹת אֶלֶף וָאַלֶּף שְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים: ולכן ה-30 הללו אינם נחשבים מעיקר המנין.

משא"כ המאות של השבטים מנשה ובנימין ונפתלי, הרי הוצרכו להשלים את האלפים, ולכן הם
נחשבים מעיקר המנין, ולכן לא חיברו את האלפים לבדם ל'פקודיהם'.
א"ה. יתכן שהשפיע כאן אורך הקטע אחרי פקדיהם.

וכמובן שאין ראוי לומר שנשתמש ב-700 משבט ראובן לצורך השלמת האלפים, ו-30 ישארו
עודפים על האלפים, ואילו בשבט מנשה לא נשתמש ב'מאות' ונשאירם עודפים על האלפים.
אבל במנין הראשון שבפרשת במדבר אף שיש שבטים שמספר העודפים על האלפים הוא פחות
מ-550 שנשארו עודפים על האלפים, לא היו יכולים בהם להפסיק אחר האלפים, כי המאות
שלהם כן נכללים באלפים. שהרי יש גם 50 עודפים, וזה הרי משבט גד, שהרי רק להם היה 50
יותר מהמאות. ולהם הרי היו 650 עודפים על האלפים, וא"כ להשלמת האלפים השתמשו בכל
המאות של כולם מלבד 550 מתוך ה-650 של שבט גד.

הרב עמרם. אמנם בפסוק השני לא היה שייך לעשות אתנחתא ב- לצבאותם, כיון שכבר יש
אתנחתא ב-לבית אבותם, אבל היחס של הפיסוק היה ראוי שישאר, ובפיסוק הנוכחי
כיון שב'לבית אבותם' יש זקף, הוא מפסיק יותר מהזקף שאחריו ב'תבית 'אלפים', וקושייתו היא
שיטעומו 'לבית אבותם' ב'רביעי' המפסיק פחות מהזקף שב'אלפים'.

ר' מנדל קרסיק נר"ו. כנראה שלא הבנתי את הדיוק שלכם לגבי חלוקת המאות
והאלפים. איני רואה שום חילוק בחלוקתם בין שני הפסוקים.

אכן בפסוק הראשון המבוא/הפתיח נצמד לחלק הראשון של הפסוק כמו שכתבת.
ולכן בא אתנחתא במילה אֱלֹפִים, משא"כ בפסוק השני היות והאתנחתא כבר נמצא
תחת אֲבֹתָם, לכן מוטעם אֱלֹפִים בזקף.

ההיררכיה היחסית נשמרת בשני הפסוקים.

בשני הפסוקים ההפסקה העיקרית של המניין היא בסוף המניין במילה וַחֲמִשִּׁים.
והחלוקה שלאחריה במילה אֱלֹפִים. (בפסוק הראשון באתנח. ובשני בזקף כי האתנח

כבר "תפוס"). וגם החלוקה המשנית נשמרת שהרי היחס של הפשטא לזקף הוא שווה ערך ליחס של הטפחא לאתנח.

הרב עמרם. אה. התמיהה היא מחמת היחס של הזקף שבתוכה 'לבית אבותם' ביחס לזקף שב'ושלשת אלפים', שהוא מפסיק יותר ממנו, משא"כ בפסוק הראשון שבו 'ויהיו כל הפקודים' מתחבר לשלש מאות אלף ושלשת אלפים.

אמנם בפסוק השני לא היה שייך לעשות אתנחתא ב-לעבאותם, כיון שכבר יש אתנחתא ב-לבית אבותם, אבל היחס של הפיסוק היה ראוי שישאר, ובפיסוק הנוכחי כיון שב'לבית אבותם' יש זקף, הוא מפסיק יותר מהזקף שאחריו בתיבת 'אלפים', וקושייתי היא שיטעימו 'לבית אבותם' ברביעי המפסיק פחות מהזקף שב'אלפים'.

עוד מר' עמרם אייזנשטיין. {ג-א} וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמִשָּׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת-מִשָּׁה בְּהָר סִינִי: יש הפסק ב'ואלה תולדות אהרן', משום שמשנולדו היו בני אהרן, ורק אח"כ 'ביום דבר השם את משה בהר סיני' – שלימד משה את התורה ועשו בניו. (כדפירש"י).

או משום ש'בני אהרן' שזה כפשוטו, ו'בני משה' זה רק 'כאילו ילדו' נחשב עיקרי יותר. **א"ה.** לפעמים דרשות פשוטות של חז"ל, יכולות להרמז בטעמים, או דרשות מפקיעות מפשוטו של מקרא, להתאמה לתורה שבעל פה (או בכתב במקומות אחרים). אבל קשה לקבל שהטעמים רומזים על דרשה אגדית בניגוד לפשוטו של מקרא. כאן הטיפחא בעלת כוח הפסק קטן. היא כמובן מפסיקה יותר מהתביר במלה ואלה, אך כנראה עדיף הפסק זה מהצבתה במלה תולדות, אולי על דרך ידידנו, כי באמת נזכרים בהמשך רק בני אהרן.

{שם-ד} וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהִקְרָבם אֲשֶׁר זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינִי וּבָנִים לֹא-הָיוּ לָהֶם וַיִּכְהֶן אֱלֹעֶזֶר וַאֲחֵימֶלֶךְ עַל-פְּנֵי אֶהְרֹן אֲבִיהֶם:

1. כאן אין שום הפסק בכל המשפט 'וימת נדב ואביהוא', אך מדכתיב 'וימת' לשון יחיד, משמע דקאי על 'נדב', ולכאורה מבואר בזה שהוא מת תחילה. ולקמן כו סא ג"כ כתוב 'וימת' לשון יחיד, ושם גם יש הפסק ב'וימת נדב'. וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהִקְרִיבָם אֲשֶׁר-זָרָה לִפְנֵי יְהוָה: 2. נקודה נוספת בהמשך הפסוק הנ"ל.

מדכתיב 'ויכחן' לשון יחיד, והפסיק ב'ויכחן אלעזר', מבואר שאלעזר היה העיקרי. והיינו משום שהוא היה 'סגן כה"ג', כמו שהביא רש"י לקמן יט ג מהסיפור.

א"ה. זו נקודה דקדוקית שכנראה לא קשורה לטעמים, נקיטת פועל יחיד גם כשיש פרטים נוספים. זו תופעה נפוצה במקרא, וקשה לקבוע בזה כללים בעלי מסמרות נטועים.

ר' עמרם. בנוגע ל'ויכחן', מ"מ לפי מה שנתבאר – בפיסוק הטעמים שהפסיקו ב'ויכחן אלעזר' מבואר כן, וכיון שכבר מבואר בסיפורי שאלעזר היה סגן כה"ג הדבר מאוד מתקבל.

הפטרת במדבר

מחלקי המים ע"י אשר יובל במדבר סח
וַיְהִי מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יָמַד וְלֹא יִסָּפֵר וַיְהִי בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֹאמַר לָהֶם לֹא עָמִי
אֲתֶם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי: (הושע ב א).⁵

⁵ כך נפתחת הפטרת השבת בפרק ב בהושע, שהקשר המרכזי שלה לפרשתנו, הוא נושא הפקודים – מניית (ספירת) בני ישראל. קשר על דרך ההשלמה: בפרשה הוא אומר: "שאו" או "תפקדו" "במספר שמות" ובהושע: "מספר בני ישראל", או אולי קשר על דרך ההנגדה: בפרשה יש מפקד המסתיים במספר

פסוק א: וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם
ספרי דברים פסוקא מז: הרי הוא אומר: "והיה מספר בני ישראל" וכתוב: "כחול הים אשר לא ימד ולא יספר". ואם לאו: "והיה מספר בני ישראל".

פסוק ב: ... וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל
מסכת פסחים פח ע"א: אמר רבי יוחנן: גדול קיבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר: "וְנִקְבְּעוּ בְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעָאֵל", וכתוב: "וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (בראשית א ה).
פסוקים ד-ז: כִּי הִיא לֹא אֲשֶׁתִּי ... אֶפְשִׁיטָנָה עֲרֻמָּה ... כִּי בָנִי וְנוֹנִים הֵמָּה ... כִּי וְנָתַתָּ אִמָּם.

פסוק ט: אֵלֶיךָ וְאֶשׁוּבָה אֶל אִשִּׁי הָרָאשׁוֹן
מסכת ברכות דף ז עמוד א: ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: טובה מרדות אחת בלבד של אדם, יותר מכמה מלקיות, שנאמר: "וְרִדְפָה אֶת מֵאֲהָבֶיהָ וְגוֹי וְאִמְרָה אֵלֶיךָ וְאֶשׁוּבָה אֶל אִשִּׁי הָרָאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אֲזַמְעָתָהּ"; וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקיות, שנאמר: "תַּחַת גִּעְרָה בְּמִבִּין מִהֲכֹת כְּסִיל מֵאָה (משלי יז, ו)"⁶.

פסוק י: וְכִסֶּף הָרַבִּיתִּי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לִבְעָל
מסכת ברכות לב א: "וְדִי זָהָב (דברים א, א)" – מאי ודי זהב? אמרי דבי רבי ינאי, כך אמר משה לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די – הוא גרם שעשו את העגל ... אין ארי נוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר ... אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: משל, לאדם אחד שהיה לו בן, הרחיצו וסכו, והאכילו והשקהו, ותלה לו כיס על צוארו, והושיבו על פתח של זונות, מה יעשה אותו הבן שלא יחטא? ... אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מנין שחזר הקב"ה והודה לו למשה – שנאמר: "וְכִסֶּף הָרַבִּיתִּי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לִבְעָל".

פסוק טז: לָכֵן הִנֵּה אֲנִי מַפְתִּיחָהּ וְהַלְכָתִיהָ הַמַּדְבָּר וּדְבַרְתִּי עַל לִבָּהּ

ברור: שש מאות אלף, שלושת אלפים, חמשת מאות וחמישים (לא כולל שבט לוי). ואילו בהושע: "כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסָּפֵר". אבל נראה שהקשר הוא רחב יותר, גם במלה "מדבר" שמופיעה פעמיים בהפטרה (נושא לו הקדשנו גיליון מיוחד), ואולי גם ביחסי תוכחה אהבה הקיצוניים שמצויים בפרק ובספר הושע כולו. במרכז ספר במדבר עומד חטא המרגלים ותקנת דור הבנים ואילו ספר הושע מלא בתוכחות קשות על הבנים (עד שגערו בו חז"ל ואמרו: "אמר הקב"ה: מה אעשה לזקן זה?" פסחים פז ע"א) ולצידן קריאת התשובה הגדולה של הושע "שובה ישראל" שזכתה להיקבע בעיצומם של ימי הסליחות והרחמים. חטא וסליחה, תוכחה ואהבה, תשובה ואחרית יוצרים קשר כולל בין ספר הושע כולו ובין ספר במדבר בו אנו מתחילים לקרוא בשבת זו.

⁶ מרדות כאן היא ייסורים או חרטה. עם ישראל מתחרט אומר: "אֵלֶיךָ וְאֶשׁוּבָה אֶל אִשִּׁי הָרָאשׁוֹן", אך השעה הוחמצה והקב"ה "שב למקומו", ככתוב בהמשך ספר הושע, פרק ה פסוק טו: "אֵלֶיךָ אֶשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי עַד אֲשֶׁר יֵאָשְׁמוּ וּבִקְשׁוּ פָנַי בְּצַר לָהֶם וְשִׁחַרְרֹנִי". ראה מדרש תהלים (בובר) מזמור י: "אמר ר' חנינא: משל לשיירא שהיתה מהלכת בדרך, כיון שחשכה לה, באה אצל הבורגני. אמר לה הבורגני: הכנס לי לבורג, מפני חיות רעות, ומפני הלסטים. אמרה לו השיירא: אין דרכי ליכנס לבורגני. כיון שהלך בא עליו אישון לילה ואפלה, חזר ובא אצל הבורגני, והיה צועק ומבקש עליו שיפתח לו. אמר ליה הבורגני: אין דרכו של בורגני להיפתח בלילה, ואין דרכו של בורגני לקבל בשעה זאת. בשעה שבקשתי לא רצית, ועכשיו אין אני יכול לפתוח לך. כך אמר להם הקב"ה לישראל: שובו בָּנִים שׁוֹבְבִים (ירמיהו ג, יד), דָּרְשׁוּ יְיָ בְּחֶמְצָא (ישעיהו נה, ו), ואין אחד מהן מבקש לשוב. אמר הקב"ה: אֵלֶיךָ וְאֶשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי הראשון". בהמשך הספר מרבה הושע לדבר על התשובה. ראה דברינו בשבת שובה [הושע מורה התשובה](#). אך כאן, אין בלבו רחמים על עם ישראל והתשובה היחידה היא הסתלקות השכינה: "אֵלֶיךָ אֶשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי (הושע ה, טו)" – מקומי הראשון הוא השכינה למעלה, אליה הסתלק הקב"ה לאחר חורבן הבית. ראה גם איכה פתיחתא כד.

שמות רבה (שנאו) פרשה ב סימן ד: "וַיִּנְהַג אֶת הַצֵּאֵן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר" (שמות ג א). למה היה רודף למדבר? לפי שראה שישראל נתעלו מן המדבר, שנאמר: "מִי זֹאת עֲלָה מִן הַמִּדְבָּר" (שיר השירים ג, ו; ח א): "הֵמָּן וְהַשְּׁלֹו וְהַבְּאָר וְהַמִּשְׁכָּן וְהַשְּׁכִינָה וְהַכְּהוֹנָה וְהַמְּלָכוֹת וְעַנְנֵי כְבוֹד ... אָמַר לוֹ הַקִּבְיָה לְמֹשֶׁה: סִימָן זֶה לָךְ – בַּמִּדְבָּר אֵתָה מְנִיחַן וּמִן הַמִּדְבָּר אֵתָה עֹתִיד לְהַחֲזִירָן לְעֵתִיד לְבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: לָכֵן הִנֵּה אֲנִי מַפְתִּיחָ וְהַלְכֵתִיָּה הַמִּדְבָּר (הושע ב).

פסוק יז: וַנִּתְּנִי לָהּ אֶת פְּרִמְיָהּ מִשֶּׁשׁ וְאֵת עֵמֶק עֲכוֹר לְפֶתַח תְּקוּהָ
 "וַנִּתְּנִי לָהּ אֶת פְּרִמְיָהּ מִשֶּׁשׁ וְאֵת עֵמֶק עֲכוֹר לְפֶתַח תְּקוּהָ וְעֵנְתָה שָׁמָּה כִּימִי נְעוּרֶיהָ וְכִיּוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם".

א"ה. יתכן שלא הכל יבינו את כוונת הרד"ק כאן.

בספר יהושע כתוב שעשו חרם על מי שיקח משלל העיר יריחו, עכן לא עמד בפיתוי ומעל בחרם בזה שהביא לביתו משלל העיר. הכל מבואר ביהושע ז. בסוף העניין כתוב וַיִּקְיֶמוּ עָלָיו גִּלְיָאֲבָנִים גָּדוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשֶׁב יִי מַחֲרֹן אַפּוֹ עַל־כֵּן קִרְאָ שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא עֵמֶק עֲכוֹר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

פירוש רד"ק: "וְאֵת עֵמֶק עֲכוֹר לְפֶתַח תְּקוּהָ" – לפי שבתחילת בואם לארץ בימי יהושע קרה להם העוון הזה והוא דבר עכן, הבטיחם שלא יפחדו בהיכנסם לארץ ושלא יקרו שום עון, כי כולם יהיו מצורפים וטהורים כי במדבר העמים יצרפו. ואותו עמק עכור, לא יקרא עוד כן כי שמו הוא לגנאי, אלא יקרא לו שם לשבח והוא פתח תקוה. ומה שאמר פתח ולא אמר עמק כמו שהיה, לפי שיהיה להם כפתח, כי משם יכנסו לארץ כמו שעשו בתחילה. ויהיה להם תקוה ואחרית טוב לפיכך יקראו לו פתח תקוה⁷.

פסוק יח: וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא נָאֵם ה' תִּקְרָא אִישׁ וְלֹא תִקְרָא לִי עוֹד בְּעָלִי
 פסחים פז א: משנה. האשה בזמן שהיא בבית בעלה, שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה – תאכל משל בעלה. הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה, שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה – תאכל במקום שהיא רוצה ... גמרא: ... ורמינהו: אשה, רגל הראשון – אוכלת משל אביה. מכאן ואילך, רוצה – אוכלת משל אביה, רוצה – משל בעלה! – לא קשיא: כאן – ברדופה לילך, כאן – בשאינה רדופה. דכתיב: "אֶזְרָא הָיִיתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם" (שיר השירים ח, י). ואמר רבי יוחנן: ככלה שנמצאת בבית חמיה, ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה. כדכתיב: "וְהָיָה בְּיוֹם הַהוּא נָאֵם ה' תִּקְרָא אִישׁ וְלֹא תִקְרָא לִי עוֹד בְּעָלִי". אמר רבי יוחנן: ככלה בבית חמיה, ולא ככלה בבית אביה.

פסוק כא: וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם

מדרש תנאים לדברים לג ד: "תִּתְּנֶנָּה עֲוֹה לָנוּ מִשֶּׁה מוֹרְשָׁה קָהֳלֶת יַעֲקֹב" – הצווי הזה אינו אלא לנו אינו אלא בעבורנו ... "מורשה" – אל תהי קורא מורשה אלא מארסה, מלמד שהתורה ארוסה לישראל וכאשת איש לאומות. ומנין שהתורה ארוסה לישראל? שנאמר: "וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאֶרְשָׁתִּיךָ לִי בְּאֻמָּנוּהָ".

⁷ אין להקל ראש בחטאו של עכן אשר פושט ידו בשלל במלחמה הראשונה בכניסתם לארץ ומחלל את ברית הארץ. ראה דברינו עכן בפרשת מסעי. אבל הם, בני ישראל הוסיפו לחטוא עוד יותר מעכן, כדרשה בתנחומא קדושים סימן יא: "והם לא עשו כן אלא: וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדֶרֶכָם וּבְעֵלִילוֹתָם (יחזקאל לו, יז). טמאו אותו בחרמו של עכן שכך כתיב וַתִּבְאֹר וַתִּטְמְאֵהוּ אֶת אֶרְצִי (ירמיהו ב, ז) – בחרם עכן, וַנִּחַלְתִּי שְׁמָתָם לְתוֹעֵבָה – בצלם מיכה". (ראה דברינו פסל מיכה). רק לעתיד לבוא יתוקן העניין. נראה שמייסדי פתח תקוה אם המושבות, "ארבעת הרוכבים" חברי "חברת עבודת האדמה וגאולת הארץ", שטמפפר, גוטמן, זרח ברנט ויואל משה סלומון, שודאי תלמידי חכמים היו, כיוונו לא רק לפסוק מהושע אלא גם לפירוש זה של רד"ק וכוונתם הייתה ברורה להגשים את רוחו ותוכנו. לתקן את חטא עכן בכניסה הראשונה לארץ. עובדה היא שמטרתם המקורית הייתה לייסד את פתח תקוה ליד יריחו (!) ורק לאחר שהשלטון העותומני התנגד, העתיקו את המקום מערבה למלאבס. (ראה אנציקלופדיה עברית ערך "פתח תקוה" וכן הערך "ילין יהושע" שהשתתף אף הוא בניסיון ההתנחלות ליד יריחו). אם אכן כך, אזי הם כנראה היו יותר ציונים מכל הציונים הממוסדים שבאו אחר כך.

פסוק כב: וארשתיך לי באמונה

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח – מסי דויהי בשלח פרשה ו: וכן אתה מוצא שאין הגלויות מתכנסות אלא בשכר אמנה, שנאמר: "אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמונה (שיר השירים ד, ח) וגוי" וכתוב: "וארשתיך לי לעולם, וארשתיך לי באמונה". הא גדולה אמנה לפני הקב"ה, שבשכר אמונה שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה, שנאמר: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו. אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' (שמות טו, א) ' ". וכן הוא אומר: "ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו (תהלים קו, יב)". חסלת מסכתא לאלהא תושבחתא.

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא מד – שובה ישראל

אין לך כל נביא שהכה ישראל שלא חזר ונתן להם איספליניס וריפא אותם. כל מכה ומכה שהיתה חוזר ומרפא. הושע אומר: "כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל (הושע א, 1)", וחזר ואמר: "ורחמתי את לא רחמה (הושע ב, כה)". הוא הפה שאמר: "כי אתם לא עמי (הושע א, ט)", חזר וריפא ואמר: "ואמרת לי לא עמי, עמי אתה". הוא הפה שאמר: "כי היא לא אשתי", חזר וריפא ואמר: "תקראי (לי) אישי". הוא הפה שאמר: "ושמתי כמדבר", חזר וריפא: "והלכתי כמדבר". הוא הפה שאמר: "דברו דברים אלות שוא פרת פרת ופרח פראש משפט על תלמי שדי (הושע י, ד)", חזר וריפא: "קחו עמכם דברים (הושע יד, ג)". הוא הפה שאמר: "כפרה סרה סרה סרה ישראל (הושע ד, טז)", חזר וריפא ואמר: "ונשלמה פרים שפתינו". הוא הפה שאמר: "ולא שבו אל ה' אלהיהם (הושע ז, י)", חזר וריפא ואמר: "שובה ישראל עד ה' אלהיך".

שבת שלום

מחלקי המים

א"ה. הבאתי רק מקצת מההערות של אשר יובל. אפשר לראות הכל במרשת 'מחלקי המים'.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל געושיאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺